

OTSIKKO: Kansanäänestysvaihtoehtoja puntaroivat kansalaisraadit toimivat myös Suomessa

NOSTO: Mustasaaren kansalaisraati tarjosi kuntalaisille luotettavaa, oleellista ja tasapuolista tietoa kuntaliitoksesta ennen kansanäänestystä.

Suomessa kansanäänestyksiä järjestetään kansainvälisestä verraten melko vähän. Lähinnä niitä järjestetään kunnissa ja niiden aiheena on useimmiten kuntaliitos. Esimerkiksi kuluneena vuonna kuntaliitoksesta on äänestetty Kaskisissa ja Mustasaassa. Mustasaaren ja Vaasan välisestä kuntaliitoksesta on keskusteltu jo vuosikymmeniä ja viimeisimpien neuvottelujen jälkeen Mustasaaren kunta päätti järjestää aiheesta kansanäänestyksen maaliskuussa 2019. Siinä kansalaisilla oli edessään monimutkainen kysymys, johon esitettiin kaksi vastakkaista ratkaisuvaihtoehtoa. Kuntaliitos oli kunnassa vahvoja mielipiteitä puolesta ja vastaan herättävä kysymys. Näissä tilanteissa julkinen keskustelu ja kampanjointi keskittyvät yleensä kannattajien mobilisointiin ja äänen maksimointiin, eikä niinkään vaihtoehtojen tasapuoliseen puntarointiin.

Kansanäänestykset voivat johtaa julkisen keskustelun polarisoitumiseen, jolloin kannastaan epävarman äänestäjän on vaikeata saada puolueetonta ja luotettavaa tietoa aiheesta. Citizens' Initiative Review (CIR) on kansalaisraadien malli, joka on kehitetty ratkaisemaan kansanäänestysten aiheuttamia ongelmia Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Oregonin osavaltiossa käytössä olevan raadin on havaittu toimivan luotettavana ja tasapuolisena tiedon lähteenä kansalaisille. Tämän tyyppisiä raateja ei kuitenkaan ole aiemmin järjestetty Yhdysvaltojen ulkopuolella, joten on epäselvää voivatko ne toimia äänestyspäätöksen tukena myös muualla.

PALO-hankkeen tutkijat Turun yliopistosta ja Åbo Akademista järjestivät CIR-malliin pohjautuvan kansalaisraadin Mustasaassa ennen kansanäänestystä. Sen tavoitteena oli mahdollistaa eri kuntaliitoskantojen tasapuolinen puntarointi sekä luotettavan ja oleellisen tiedon välittäminen äänestäjille. Lisäksi tarkoituksena oli ensimmäisenä Yhdysvaltojen ulkopuolella selvittää onko tämän tyyppinen kansalaisraati sovellettavissa myös muualla.

Neljä päivää kestäneessä kaksikielisessä raadissa 21 satunnaisotannan kautta raatiin valittua kuntalaista keräsi tietoa kuntaliitoksesta virallisista dokumenteista, kuulemalla poliitikkoja ja asiantuntijoita sekä esittämällä heille kysymyksiä, keskusteli aiheesta sekä puntaroi perusteellisesti niin kuntaliitoksen puolesta kuin sitä vastaan esitettyjä perusteluita. Raati työskenteli ruotsiksi ja suomeksi siten, että kukin osallistuja saattoi käyttää omaa äidinkieltään. Ohjattuja keskusteluita valvoneet moderaattorit toimivat tarvittaessa tulkkeina. Raadin päätyttyä he olivat laatineet julkilausuman, johon listattiin luotettavimmat ja oleellisimmat perustelut kuntaliitoksen puolesta ja sitä vastaan sekä kysymyksen kannalta keskeisimmät tosiasiat. Tämä julkilausuma, joka oli saatavilla ruotsiksi ja suomeksi, lähetettiin kaikille äänestysikäisille kuntalaisille ennen kansanäänestystä sekä julkaistiin verkossa.

Tutkijoiden tekemien kansanäänestystä seuranneiden kyselyiden perusteella voidaan todeta, että raati ja sen valmistama julkilausuma tarjosivat kuntalaisille luotettavaa sekä tasapainoista tietoa kuntaliitoksesta. Suuri osa kyselyn palauttaneista oli tietoinen Mustasaaren kansalaisraadin toiminnasta ja oli lukenut sen laatiman julkilausuman. Lisäksi enemmistö vastanneista katsoi saaneensa ainakin jonkin verran uutta tietoa lukemastaan. Tämä havainto

toistui myös tutkijoiden heti kansalaisraadin päätyttyä tekemässä kyselykokeessa, jossa huomattiin, että julkilausuman lukeneet vastaajat tiesivät kuntaliitoksesta selvästi enemmän kuin muut sekä osasivat erottaa kuntaliitokseen liittyvät todenmukaiset väittämät epätosien joukosta muita paremmin.

Mustasaaren kansanäänestystä edeltäneessä vaikeassa tietoympäristössä oli tärkeää, että enemmistö kyselyyn vastanneista näki julkilausuman tarjoamien tietojen olleen luotettavia. Kyselyn mukaan kuntalaiset luottivat kansalaisraatiin tiedon tarjoajana enemmän kuin esimerkiksi poliitikkoihin tai mediaan. Lisäksi huomattiin, että julkilausuman lukeminen auttoi kuntaliitoksesta eri tavalla ajattelevien ihmisten asemaan asettumisessa sekä lisäsi muiden huolien ja arvojen huomioonottamista.

Kaikki nämä tulokset ovat hyvin samanlaisia kuin Yhdysvalloissa havaitut raadin vaikutukset. Mustasaaren kokemusten perusteella näyttääkin siltä, että tämän tyyppiset kansalaisraadit toimivat myös muualla ja ne voivat tarjota luotettavaa sekä puntaroitua tietoa sekä tukea kuntalaisia äänestyspäätöksen tekemisessä myös Suomessa.